

شماره : 31

باسمه تعالی

نشریه اسلامی

ذکاء

الرابطة الثقافية الإسلامية العالمية

International Islamic Cultural Association

انجمن فرهنگی جهانی اسلامی

تاریخ: 2022/03/02

نگاه 31

مجموعه مقالات با عنوان نگاه

موضوع: **نیایش**

د: نهضتیار خطیبی

(نیایش)

نیایش از مهمترین اسباب سعادت فرد و جامعه به شمار می رود که انسان نیازها و حاجات خویش را از دربار پروردگار استدعا می نماید لذا احساس ضرورت دعا کردن در اعماق ضمیر هر انسان نهفته است، بدین وسیله اعتراف و اقرار می نماید که ذات الله متعال تنها فریادرس و تنها آفریننده و روزی دهنده و رحمان و رحیم است که بداد هر مضطر و در مانده رسیده و خواسته اش را برآورده خواهد ساخت ، و این یک امر فطری و وجدانی در هر انسان چه مسلمان و چه غیر مسلمان وجود دارد ، که در اوقات مصیبت و پریشانی به ذات واحد الله متعال رجوع می نماید، و خداوند تبارک مشکلات هر رجوع کننده و درمانده را رفع می نماید: { أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَّرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ }

بلکه (می پرسیم) کیست که اجابت کند درمانده را چون بخواند او را و دور کند سختی را) النمل - 62

تویی یار و یاور از در رانده را این است فهم و باور هر درمانده را

(ن - خ)

بنابراین حتی شخص مشرک و کافر هم اگر به مشکل شدید گرفتار آید بلافاصله با عقیدت و اخلاص تمام الله متعال را یاد می کند، زیرا در این حالت به آواز اصلی ضمیر و فطرت خویش گوش فرا میدهد، ولی وقتی که خدای تعالی وی را از این مشکل نجات بخشد دوباره به تصنع و شعبده های دروغین می گراید.

{ وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ }

(منکران خدا) هنگامی که (سوار کشتی می شوند و) موجهائی همچون کوه آنان را فرا می گیرد، خالصانه خدا را به فریاد می خوانند و عبادت را خاصّ او می دانند. ولی هنگامی که آنان را نجات داده و سالم به خشکی رساندیم، برخی از ایشان میانه روی را در پیش می گیرند (و بر ایمان خود وفادار و پایدار می مانند، و تعداد زیادی دوباره خدا را فراموش کرده و راه کفر در پیش می گیرند). آیه های ما را

هیچ کسی جز خیانت پیشگان ناسپاس، انکار نمی کند. [لقمان - 32]

(ن - خ)

چنانچه گفته آمدیم عادت مشرکین و کفار چنان است که چون به آفت شدید دچار شوند با کمال عقیدت الله متعال را می خوانند ، ولی به مجردیکه مشکل و آفت مذکور رفع شود ، احسان فراموشی و ناسپاسی نموده ، به معبودان دروغین روی می آورند ، در حالی که لازم است همیشه و در همه حال بدربار باریتعالی دعا نمایند: { فَإِذَا رَكَبُوا فِي الْفُلِكِ دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ }

هنگامی که (مشرکان) سوار کشتی می شوند (و ترس و نگرانی بدیشان دست می دهد) خالصانه و صادقانه خدای را به فریاد می خوانند (و غیر او را فراموش می گردانند). سپس هنگامی که خدا آنان را نجات داد و سالم به خشکی رساند، باز ایشان شرک می ورزند (و به انبازهایی برای خدا معتقد می شوند). عنکبوت - 65

برای جلب خیر یا دفع شر دعاهاى مذکور عبارت از (دعاى مسئلت) است ، زیرا بطور صریح از خداوند جل جلاله خواست و طلب صورت می گیرد ، و این نوع دعا در حقیقت عبادت شمرده می شود زیرا شامل اذکار و تضرع دعا کننده و تعظیم ذات باری تعالی می باشد.

معبودانی را که مشرکین می خوانند کاملاً عاجز و ناتوانند و امداد خواهی و دعای هیچکس را قطعاً نمی شنوند ، بلکه روز قیامت از مشرکان اظهار بیزاری نموده عوض اینکه یار و مددکار باشند دشمن آنها ثابت خواهد شد: { وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ }

و بجز او کسانی که به فریاد می خوانید (و پرستش می نمائید) حتی مالکیت و حاکمیت پوسته‌ی نازک خرمائی را ندارند.

{ إِنَّ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّتُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ }

اگر آنها را (برای حل مشکلات و رفع گرفتاریهای خود) به فریاد بخوانید، صدای شما را نمی شنوند، و (به فرض) اگر هم بشنوند، توانائی پاسخگوئی به شما را ندارند، و (گذشته از این) در روز قیامت انبازگری و شرک‌ورزی شما را رد می کنند (و می گویند: شما ما را پرستش نکرده‌اید و بیخودمی گوئید).

و هیچ کسی همچون (خداوند) آگاه (از احوال آخرت، به گونه‌ی قطع و یقین، از چنین مطالبی) تو را

باخبر نمی سازد. فاطر - 13 - 14

پس خداوند جل جلاله دعا و امداد خواهی از غیر الله را شرک شمرده است.

غیر الله را هر که خواهد در حاجات بی گمان بی مکان خواند مناجات

(ن - خ)

در داستان ابراهیم علیه السلام می یابیم که چون دعوت وی از طرف مردم استقبال نشد ، علاوه برین او را تهدید و تخویف نمودند هجرت و یکسوئی را اختیار نموده و به عبادت خدای واحد پرداخت

{ وَأَعْتَزُّكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ يَدْعَاءَ رَبِّي شَقِيًّا }

و از شما (ای پدر! و ای قوم بت پرست!) و از آنچه بجز خدا می پرستید کناره گیری و دوری می کنم، و تنها پروردگارم را می پرستم. امید است در پرستش پروردگارم (طاعت و عبادت من پذیرفته شود و) بدیخت و نومید نگردم. مریم - 48

و (دعای عبادت) عبارت از آنست که مؤمن و مسلمان به انواع گوناگون عبادات مانند: نماز ، روزه ، زکات ، حج ، بر والدین و غیره می پردازد و هدفش کسب رضا و مغفرت خداوند جل جلاله و دخول بهشت و نجات از آتش دوزخ می باشد ، و میان هر دو نوع دعا (دعای مسئلت) و (دعای عبادت) تلازم وجود دارد، چنانچه خداوند متعال می فرماید:

{ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ }

و هنگامی که بندگانم از تو درباره ی من بپرسند (که من نزدیکم یا دور. بگو): من نزدیکم و دعای دعاکننده را هنگامی که مرا بخواند، پاسخ می گویم (و نیاز او را برآورده می سازم). پس آنان هم دعوت مرا (با ایمان و عباداتی همچون نماز و روزه و زکات) بپذیرند و به من ایمان بیاورند تا آنان راه یابند (و با نور ایمان به مقصد برسند.) بقره - 186

پس فرموده شد: می بخشم (عطا میکنم) کسی را که از من بخواهد ، و همچنان : (ثواب و پاداش می دهم) کسی را که مرا عبادت کند.

ترمذی رحمه الله از نعمان بن بشیر روایت می کند که گفت: شنیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم بالای منبر فرمود: [إن الدعاء هو العبادة] (هر آینه دعا عبارت از عبادت است سپس قرائت نمود:

{ وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ }

پروردگار شما می گوید: مرا به فریاد خوانید تا بپذیرم. کسانی که خود را بزرگتر از آن می دانند که مرا به فریاد خوانند، خوار و پست داخل دوزخ خواهند گشت. غافر - 60

در اینجا نیز دعای مذکور هر دو نوع (دعای مسئلت) و (دعای عبادت) را در بر می گیرد. به همین منوال در هر جای قرآن عظیم الشأن دعا ذکر شده است ، متضمن (دعای عبادت) می باشد ، لذا لازم

و واجب است که محض از الله متعال دعا بخواهیم، زیرا دعا عبادت است و عبادت بجز ذات الله متعال شرک می باشد.

دعای عبادت است و مسئلت زغیر خدا کی بود مصلحت

(ن - خ)

چون عبادت در بر دارند خشوع و محبت و تعظیم است لذا دعا بهترین عبادت به شمار می رود، زیرا همه مفاهیم مذکور در آن دریافت می شود ، انسان هنگام دعا اظهار نیازمندی و فروتنی و خواری در پیشگاه الله متعال می نماید که بدینصورت مقصود عبادت تحقق می پذیرد، خداوند جل جلاله در کتاب مقدس خویش آن اقوام و مللی را مورد نکوهش قرار داده است که در حالات فقر و بیماری و هر نوع مصیبت به علت قساوت قلب هایشان از نیایش بدرگاه الهی سرباز زدند ، در حالیکه اگر قلب هایشان نرم شده و با تضرع و زاری به درگاه خداوند به دعا می پرداختند ، مشکلات ایشان رفع می شد: { وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ }

(ای پیغمبر! ناراحت مباش که پیغمبران زیادی را) ما به سوی ملت‌هایی که پیش از تو بوده‌اند گسیل داشته‌ایم (و هنگامی که علم طغیان برافراشته و سرپیچی ورزیده‌اند) آنان را به سختیها و زیانها گرفتار و به شدائد و بلاها دچار ساخته‌ایم تا بلکه خشوع و خضوع نمایند (و توبه کنند و به سوی خدای خود برگردند).

{ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ }

آنان چرا نباید هنگامی که به عذاب ما گرفتار می‌آیند، خشوع و خضوع کنند (و بیدار شوند و اندرز گیرند و با تضرع و زاری دست دعا به سوی باری بلند کنند و آمرزش خواهند؟) ولی دل‌هایشان سخت شده است و (نرود میخ آهنین بر سنگ! و علاوه از قساوت قلب) اهریمن (هم) اعمالی را که انجام

می‌دهند برایشان آراسته و پیراسته است. انعام 42- 43

پس در صورتیکه یک شخص مرتکب گناه می شود ، باید به توبه و دعا مسارعت ورزیده ، بسوی خدا بازگردد ، و عصیان را در اثر قساوت قلب خفیف نپندارد.

برخی ها به سبب تکبر و سرکشی از دعا نمودن ابا و اعراض می‌نمایند که برای اینگونه افراد وعید دوزخ بیان شده است: { وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ }

پروردگار شما می‌گوید: مرا به فریاد خوانید تا بپذیرم. کسانی که خود را بزرگتر از آن می‌دانند که مرا به فریاد خوانند، خوار و پست داخل دوزخ خواهند گشت. غافر - 60

در آیت مذکور معلوم شد که خواستن از خداوند شرط بندگی و بر عکس نخواستن سرکشی می‌باشد، و باید یقین دانست که خداوند جل جلاله حتما دعای بندگان را بر اساس مشیت و حکمت خویش قبول می‌فرماید زیرا دعا بهترین عبادت معرفی شده است: از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است (که پیامبر اسلام علیه الصلاة و السلام فرمود: [أفضل العبادة الدعاء] رواه الحاكم فی المستدرک (بهترین عبادت دعا می‌باشد.)

پس رضای خداوند تبارک و تعالی در طاعت و خواستن از او تعالی می‌باشد و چنانچه بیان شد عالیترین مراتب و افضل آن را دعا تشکیل میدهد ، زیرا دعا متضمن افتقار و محبت و خواری بنده در مقابل خالقش است ، و البته بدیهی است که شخص دعا کننده ایمان دارد که الله متعال ذات غنی و قدیر می‌باشد و قادر به اجابت است.

باید دانست که دعا بطور (کل) واجب و لازمی است یعنی برای مسلمان جایز نیست که در همه عمرش دعایی نکند یا غالباً از دعا نمودن دوری جوید : [عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: من لم يسأل الله يغضب عليه] (هرگاه کسی از خداوند چیزی نخواهد (الله متعال) بر وی خشمگین می‌شود) مسند امام أحمد رحمه الله ولی بطور(جزئی) دعا نمودن مستحب است ، یعنی افضل آن است که انسان همیشه دعای زیاد کند.

{ وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ }

پروردگار شما می‌گوید: مرا به فریاد خوانید تا بپذیرم. کسانی که خود را بزرگتر از آن می‌دانند که مرا به فریاد خوانند، خوار و پست داخل دوزخ خواهند گشت. غافر - 60

یکی از حالات بی نهایت مفیدیکه عاید شخص دعا کننده می‌شود ، عبارت از (معیت) الله جل جلاله می‌باشد ، بگونه ایکه خداوند تبارک و تعالی بنده را در همه امور و شئون حیات یاری می‌نماید و بنده این را میداند که الله متعال با وی است ، آوازش (ولو آهسته) را می‌شنود ، و همه حرکات و سکناش را می‌بیند و در همه کارهای زندگی او را یاری نموده ، حاجاتش را برآورده می‌سازد ، و میداند که او تعالی از مشکلاتش با خبر بوده و همه چیز را می‌نگرد .

نیایش احساس معیت اوست توفیق و نصرت و محبت اوست

(ن - خ)

در این صورت است که از پناه بردن و راز نیاز کردن بدرگاه پروردگار چنان احساس قرب و نزدیکی با او تعالی را می نماید که از غیر دعا حاصل نخواهد شد ، از پیامبر صلی الله علیه وسلم پرسیدند که اگر الله متعال بعید است به آواز بلند دعا نماییم و اگر قریب است به آواز آهسته مناجات کنیم؟ آیت ذیل در این باره نازل شد:

{ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ }

و هنگامی که بندگانم از تو درباره‌ی من بپرسند (که من نزدیکم یا دور. بگو): من نزدیکم و دعای دعاکننده را هنگامی که مرا بخواند، پاسخ می‌گویم (و نیاز او را برآورده می‌سازم). پس آنان هم دعوت مرا (با ایمان و عباداتی همچون نماز و روزه و زکات) بپذیرند و به من ایمان بیاورند تا آنان راه یابند (و با نور ایمان به مقصد برسند .) بقره - 186

(معیت) الله جل جلاله بستگی به چگونگی تصدیق و یقین بنده دارد ، به هر میزانی که باور و یقین وی بقرب خداوند زیاد شود به همان میزان (معیت) او تعالی با وی مستحکمتر می گردد.

لطفاً به آیت دعا که در سوره اعراف است توجه نمایید:

{ ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ } پروردگار خود را فروتنانه و پنهانی به کمک بخواهید (و در دعا با بلندگرداندن صدا یا درخواست چیز ناروا از حد اعتدال تجاوز نکنید که) او تجاوزکاران را دوست نمی‌دارد. اعراف - 55

و در همین سوره مبارکه آیت ذکر نیز بیان شده است:

{ وَادْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ }

(پروردگارت را در دل خود، با فروتنی (در برابر خدا) و هراس (از او) و آهسته و آرام، صبحگاهان و شامگاهان یاد کن، و از زمره‌ی غافلان مباش.) اعراف - 205

پس خداوند تبارک و تعالی به دعا و ذکر امر فرموده است ، ذکر کردن توأم با تضرع و خوف بیان شد ، و بدیهی است که ذکر با زاری و ترس از خدا سبب پابندی بنده به واجبات و دوری از محرمات خواهد شد .

روح و جوهر اصلی ذکر این است که چیزیکه ذاکر به زبان می گوید از ته دل به آن توجه داشته باشد تا منفعت کامل ذکر بظهور برسد و زبان و دل هر دو عضو با رغبت و رهبت حقیقی خدا را یاد کنند.

ذکر حق ای جان با خوف و زاری کن الهی تو ذاکران را یاری کن

(ن - خ)

ولی دعا کردن توأم با تضرع و زاری و خفیه (پوشیده) بیان شد یعنی دعا کننده راست تا به مناجات و راز گویی و عرض نیاز بدرگاه خدا بطور پنهانی بپردازد ، زیرا دعا کردن عبارت از حاجات انسانی بوده که بنده آنرا به عنوان یک راز میان خودش و خالقش مخفی و پنهان میدارد ، پس اصل در دعا اخفاست ، جهر و اعلان در بعضی مواضع عارضی می باشد.

عرض نیازهایت زاری کنان به آهسته و پوشیده و پنهان به

(ن - خ)

اجابت دعا مربوط به عقیده و باور دعا کننده نسبت به خالقش می باشد ، اگر به قبول شدن دعایش بدرگاه خدایش و رحمت و عفو و بخشش بیکران او تعالی امید و حسن ظن داشت ، بدون تردید از نعمت اجابت مستفید خواهد شد ، ولی اگر شك و بدگمانی و نومیدی نسبت به پروردگار عالم را در قلب خویش پرورانید ، در این صورت دعای وی توأم با سوء ظن بی نتیجه خواهد بود.

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:

{ إن الله يقول: أنا عند ظن عبدي بي ، و أنا معه حيث يذكرني }

(ابوهریره رضی الله عنه از پیامبر خدا علیه الصلاة والسلام روایت می کند که فرمود: خداوند می فرماید:

من به گمان بنده ام به خویش می باشم و من با او هستم هر کجا که مرا یاد کند) متفق علیه

این (معیت) عبارت از معیت محبت و توفیق و تأیید و نصرت می باشد.

و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

و: نهضتار خطیبی